

Sayı: 3

Yıl: 1987

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

İstanbul - 1988

MÂBEYN MÜSTEŞARI AHMED REFİK ŞEMİN'İN, ROMANYA KRALINA SULTAN II.ABDÜLHAMİD TARAFINDAN GÖNDERİLEN NİŞAN TAKDİMİ MERÂSİMİ MÜNÂSEBETİYLE ALDIĞI NOTLAR

NECDET ÖZTÜRK*

AHMED REFİK ŞEMİN (1870-1943):

Yeni Köprü (Galata Köprüsü) memurlarından Ârifâkî-zâde Hüseyin Hüsnî Efendi'nin oğludur. 1870'de İstanbul'da doğdu. Soğuk-çeşme Askerî Rüştiyesi'nde orta, Mülkiye'nin İdâdî Kısım'ında lise öğrenimini tamamladı. Temmuz 1890'da Yüksek Kısım'dan "pekiyi" derece ile mezun oldu. 24 Eylül 1890'da Mâbeyn-i Hümayûn (Yıldız Sarayı) 3. kâtipliğine tâyin edilerek devlet hizmetine girdi. Burada uzun süre vazife gördü, 1. kâtipliğe ve kurenâliğe kadar yükseldi. Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi (27 Nisan 1909)nden sonra, 11 Ekim 1909'da Bâb-ı Âlî Hazîne-i Evrak Müdürlüğü'ne (Bugünkü Başbakanlık Arşivi Gn. Md.); 21 Aralık 1912'de Matbûât-ı Dâhiliye Müdürlüğü'ne (Bugünkü Başbakanlık Basın-Yayın Gn. Md.); 6 Şubat 1913'de 2. defa Bâb-ı Âlî Hazîne-i Evrak Müdürlüğü'ne¹; 8 Nisan 1920'de Dâhiliye Nezâreti Müsteşarlığı'na getirildi. Saltanatın ve İstanbul hükûmetinin kaldırılışına kadar bu görevde kesintisiz kaldıktan sonra 1 Kasım 1922'de açığa çıkarıldı. Aynı tarihten itibaren geçerli olmak üzere 1 Mart 1924'de emekliğe sevk edildi². Son görevi Ankara'da Etibank müşâvirliğidir. Şadan ve Ferruh isimlerinde iki erkek çocuk babası olan Ahmed Refik Şemin, 1943'de İstanbul'da vefât etti. Türkçeye hâkim olduğu kadar Fransızca da bilirdi. Hattâ, "inhibition" karşılığı olan "ket vurma" deyimini psikolojiye o mâl etmiştir³. Fransızca okuduğu ve konuştuğu sicilinde de kayıtlıdır.

* Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

¹ Başbakanlık Arşivi, *Sicill-i Ahval Defteri*, nr. 158, s. 497.

² Mücellioğlu Ali Çankaya, *Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Mülkiye Târîhi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, Ankara 1968-69, III, 441.

³ *Notlar*'in, tarafımdan neşrine izin veren ve müellifin hayatı hakkında bu bilgileri bana göndermek inceliğini gösteren Prof. Dr. Refia Şemin'e müteşekkirim.

Evrak tanzimindeki titizliği ve görevine olan bağlılığı ile bilinen Ahmed Refik Bey, bir çok rütbe, nişan ve madalyanın da sahibidir. Bunlar arasında; 1903'de "bâlâ" rütbesine terfi etmiş; 1899'da 2. rütbeden "Os-mânî", 1902'de 1. rütbeden "Mecîdî" nişanları almış ve 1891'de "Gümüş İmtiyaz", 1892'de "Gümüş Liyâkat", 1897'de "Yunan Muhârebe", 1907'de "Altun İmtiyaz" madalyaları ile taltif kılınmış⁴ ve yine 1907'de Romanya kralı tarafından kendisine 1. rütbeden "Koron de Roumanie" nişanı verilmiştir⁵.

Ahmed Refik Bey'in, 1907 yılında Romanya kralına Sultan II. Abdülhamid tarafından gönderilen nişan takdimi merâsimi münâsebetiyle kaleme aldığı *Notlar*, renkli seyahat tasvirleri bir yana bırakılırsa, aşağıdaki bilgileri ihtivâ etmektedir:

I—Romen yetkililerince, Bulgaristan'ın Osmanlı devletine karşı taarruza cesâret etmesi hâlinde iki âteş arasında kalacağı ve Balkan yarımada-sında mevcut durumun Bulgaristan tarafından ihlâlinin, Romanyaca kabûlünün mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Yine aynı yetkililerce, Osmanlı devletinin Romanya'ya güvenmesi ve iki ülke arasındaki dostluğun sâdece nişan teâtisinden ibâret bulunmadığının Avrupa'ya ve dünyaya gösterilmesi gerektiği ifâde olunmaktadır.

II—İki devletin menfaatlerinin korunması için, toplanacak olan Lahey konferansında, her iki devletin delegelerinin birlikte hareket etmelerinin önemine işâret edilmektedir.

III—Romanya'nın, sosyal hayatını aksettiren bilgilerin yanında, petrol serveti sayesinde son onbeş yirmi yıl içersinde ekonomik yönden büyük gelişmeler gösterdiği kaydedilmektedir.

IV—Romen resmî makamları tarafından, Türk heyetine karşı gösterilen hüsnü kabul ve sıcak alâka, Osmanlı devletinin, eski kudret ve haşmetinden bir çok şey kaybetmiş olmasına rağmen, dış siyasette hâlâ dostluğu aranılan itibarlı bir devlet olduğu anlaşılmaktadır.

(Metin)

(1) Taraf-ı zî-şeref-i hazret-i pâdişâhîlerinden haşmetlü Romanya kralı hazretlerine ihdâ buyrulan murassa' imtiyâz-ı nişân-pertev-efşânını

⁴ *Sicill-i Ahval Defteri*, aynı yer.

⁵ Metin, s. 31; *Sicill-i Ahval Defteri*, aynı yer.

müşârün-ileyhe tevdî'e me'mûr olan hey'et-i çâkerânemiz gece cumartesi günü sabahleyin saat ikiyi kırk geçe Romanya kumpanyasının "Recil Karol" (****) ismindeki vapuruyla Dersââdet'ten hareket ve müfârekat etmiş idi. Köstence'ye sûret-i muvâsalatımızı hikâyeden evvel Romanya hükûmeti (2) tarafından vapura rükûbumuzu müteâkip hakkımızda izhârına başlanılan âsâr-ı hüsn-i kabûlü atebe-i şâhânelerine arz etmek isterim.

Fi'l-hakîka hükûmet-i mezkûre hey'et-i mahsûs hakkında ibrâz-ı meâsir-i mihmân-nevâziye buradan ibtidâ (r) ederek yol ücretinin istifâ olunmamasını kumpanyaya emr etdiği gibi vapurda kibâr-ı seyyâhîne mahsûs ve bir küçük salon ile bir yatak ve tuvalet odasından mürekkep (3) olan müzeyyen kameraları ikâmetimize tahsîs ettirmiş ve her türlü esbâb-ı istirâhatımızın istikmâlini vapur me'mûrlarına tenbîh etmiş idi. İşte böylece kemâl-i izz ü râhatla seyâhat eden hey'et-i kemterânemizin gece saat üçü kırk geçe ya'nî zemân-ı hareketden tâm on üç saat sonra Köstence'ye muvâsalatımızda Köstence şebbenderi İhsan Hüsnü Beğ kulları ve şebbender-hâne hey'eti ile mahallî mutasarrıfı Mösyö (4) Varnaf (***) ve Dobruca fırkası kumandanı General Kulçer (***) vapura gelerek merâsim-i hôş-âmedîyi ifâ eyledikleri gibi Romanya hâriciye nezâreti me'mûrîninden ve ikinci sınıf sefâret kâtiblerinden olup mukaddemâ Dersââdet'te Romanya sefâreti hizmet-i kitâbetinde bulunmuş olan Mösyö Filiti (***) ile topçu ve istihkâm mektebinde ders nâzırı Binbaşı Anglesku (****)'nın Romanya hükûmeti tarafından mihmândârlığımıza ta'yîn edildiklerini bi'l-beyân (5) mûmâ-ileyhimâyı hey'ete prezante etmişlerdir. General Kulçer kendisiyle vapurda vâki' olan mülâkat esnâsında husûsât ve tertîbât-ı askeriye dâir ba'zı ma'lûmât i'tâ etmiş ve ezcümle gelecek Eylülde Dobruca cihetinde biri düşmen-i mefrûz vazîfesini ifâ etmek üzere iki firka-i askeriye tarafından manevralar icrâ olunacağını beyân eylemiştir.

Hey'et, vapurdan hurûcdan sonra Bükreş'e müteveccihen hareket edecek olan ekspres katarına sûret-i mahsûsada (6) rabt edilmiş müzeyyen bir vagona râkip olmuş ve o gece saat beşte hareket eden tren ertesi pazar günü sabahleyin saat onu elli geçe Bükreş'e muvâsalat eylemiştir. Hey'et-i çâkerânemiz Bükreş istasyonunda sefir Kâzım Beğ kulları ve sefâret-i seniyye hey'eti ile hâriciye nezâreti me'mûrîninden ve bir nice sınıf-ı sefâret kâtiblerinden olup reis-i vükelâ Mösyö Üstürça'nın hizmet-i kitâbetinde bulunan Mösyö Filodor (***) ve polis (7) nâzırı Mösyö Petresku (***) tarafından istikbâl olunarak ba'dehû mürettep bulunan arabalarla ve teşrîfât-ı mu'tâde ile ikâmetimize mahsûs "Grand Hotel de Boulevard"a îsâl olunmuştur. Arabalar şehrin en muntazam caddelerinde mürûr ettiği hal-

de bile Bükreş'in Avrupa şehirlerinde zebân-zed olan umrân ve mükemmeliyete henüz tamâmiyle mazhar olamadığı vehle-i ûlâda görülürdü. Ta^c-bîr-i esahla Bükreş şehrinin bilâd-ı şarkıye ve garbiyeyi yekdiğerinden temyîz eden ba'zı husûsiyât-ı ahvâli ve menâzırı toprağında cem' etmiş ma'a-hâzâ letâfet-i şarkıyesini muhâfaza eylemiş bir belde olduğu anlaşılıyordu. Meselâ, be-gâyet âli (8) ve mükellef emâkin-i emîrîye ve husûsiyenin mukabilinde bir ve nihâyet iki kat üzerine binâ edilmiş bahçeli hâneler, asfaltla veya tahta ile tefrîş edilmiş muntazam caddelerin civârında taş kaldırımlı sokaklara, gâyetle iyi giyinmiş eşhâsın yanında pejmürde ve pür-şikâf bir libası hâmil bürehne-pâ âdemlere, elektrik kuvvetiyle işler muntazam o minibüslerin karşısında lâger hayvanla cerr (9) olunur. Eski usûlde tramvaylara, be-gâyet müzeyyen ve müdebdep mağazaların kurbında baraka şeklinde dükkânçelere, iki-üç kilometre tûlünde müstakim ve arîz caddelerin etrâfında i^cvicâcli ve dar sokaklara kesretle tesâdüf olunurdu.

Yevm-i muvâsalatımızda öğle ta^câmı otele tenâvül edildikten sonra alafranga saat üçte hey'etce mihmândârân ile birlikte reîs-i vükelâ ve hâriciye nâzırı Mösyö Üstürça'nın nezdine azîmet ve müşârün-ileyh - oraca usûlden sayıldığı vechile - (10) hânesinde ziyâret olunarak taraf-ı âli-i hazret-i pâdişâhîlerinden haşmetlü kral hazretlerine şeref-tastîr buyrulan nâme-i hümmâyûnun sûret-i mütercemesi ve bunun kral-ı müşârün-ileyhe hîn-i tevdî^cinde Abdullah Paşa kulları tarafından îrâdi mukarrer olan nutkun sûreti Mösyö Üstürça'ya tevdî^c olunduktan ve kendisiyle yarım saat kadar musâhabet edildikten sonra otele muâvedet olunmuş ve saat beşte müşârün-ileyh otele gelerek îade-i ziyâret eylemiştir. Saat altıda şehrin bazı mahalleri ve fi'l-cümle Filaret (***) bahçesi görülüp gezilmiş (11) ve ba'dehû saat sekizde sefir Kâzım Beğ kulları tarafından verilen ziyâfet-i resmîyede hâzır bulunulmak üzere sefârethâneye azîmet olunmuştur.

Yirmi dört kişi için tertîp olduğu halde med^cuvvînden ba^czılarının o esnâda "Sinaya" (***)'da bulunmalarından dolayı hâzırünü on altı kişiden ibâret kalan bu ziyâfet-i mükellefe-i resmîyede hey²et-i kemterânemiz ile mihmândârânımızdan ve sefâret-i seniyyeleri hey²etinden başka Romanya devleti vükelâsı ve hâriciye nâzırı Mösyö Üstürça ile zevcesi ve zirâ'at ve adliye nazarâtı ve hâriciye nezâreti müsteşarı hâzır bulunmuşlardır.

(12) Ferdâsi pazartesi günü kable'z-zuhr hey²et-i abîdânemiz ba^czı müessesât-ı askeriyeyi ve "Kotroçeni" (****) mevkiinde bulunan istihkâm ve piyâde taburları ile piyâde ve süvâri mektebini ziyâret ederek her taraf-

ca me'mûrîn ve zâbitan cânibinden hakkımızda fevkalâde âsâr-ı ihtirâm ibrâz olunmuş ve gerek müessesâtın nefâzetiyle bi'l-cümle tertîbât ve istih-zârâtın son derecede mükemmeliyeti gerek askerın kemâl-i intizâm ve faâ-liyeti takdîr edilmiştir.

O gün dahi öğle ta'âmı ber- (13) mu'tâd otelde tenâvül edildikten sonra akşam üstü mihmândârân yine refâkatimizde bulunduğu halde arabalarla şose denilen mahalde bir gezinti icrâ olunmuştur.

Bükreş şehrinin bilâ-mübâlağa en güzel kısmını teşkil eden ve takrîben bir buçuk kilometre imtidâdında bulunan şose ikisi piyâdelere ve süvârilerle bisikletlere ve asıl merkezde bulunan kısm-ı arzî de arabalara mahsûs olmak üzere biribirine (14) muttasıl ve yekdiğerinden sıravârî dikilmiş ihlamur ve akasya ağaçlarıyla müfrez beş caddeden ibâettir. Tarafeynde kâin ve kadîmen mevcûd ve be-gâyet sık meşcerelerde câ-be-câ te'sîs edilmiş olan lokantalar gece gündüz erbâb-ı mürâca'ata küşâde bulunuyor. Şosenin bilhassa leylen iktisâp ettiği revnak ve şetâret hakîkaten şâyân-ı temâşâ. Bu husûsta mevkîin tabîaten hâiz olduğu (15) letâfet pek ziyâde medhal-dâr olmakla berâber ihtiyâr olunan usûl-i tenvîrin zînet ve şâ'sâ'a-i mevcûdeyi tezyîd emrinde medâr-ı küllîsi olduğu da şübheden âzâde görünüyor. Yolun yemîn ve yesârında karşılıklı olarak merkûz ve haylice mürtefi' sûtûn-ı âhenîlerin birinden diğerine atılarak rengârenk nazar-firîb şebekeler vücûda getiren ipekli kurdelaların nokta-i telâsuklarına ta'âm (16) edilmiş elektrik lambaları geceleri şoseyi boylu boyunca nûra gark ettiği, lokantaların bahçeleri türlü türlü Venedik fenerleriyle bezenip donandığı zemân dîde-i hayret, pişgâhında vehleten tecellî ediveren bedâ-yî'in temâşâsına bir vechile doyamıyor. O gece akşam yemeğini yolun tarafeynine serpilmiş olan lokantaların birinde tertîp etmiştik. Buranın hemân cümlesinde iki üç keman ile iki üç lavtadan (17) mürekkep birer küçük saz takımı var. Ta'âm esnâsında terennümleriyle hâzırûnu eğlendiriyorlar. Çaldıkları şeyler hep millî olmakla berâber umûmiyeti i'tibâriyle bildiğimiz çoban havalârına pek şebîh fakat daha âhengli. Herhalde burada ta'âm etmek kadar hoş bir şey tasavvur olunamaz. Bir taraftan yüzlerce binlerce akasya ağaçlarından intişâr eden rûh-nevâz kokular meşâm-ı iştiyâkı ta'tîr ve taltîf, diğer cihetten saz takımlarının terennümât-ı (18) neve-dârı sımâh-ı ülfeti tadyîp ve teşnîf etdiği esnâda insan şarkın i'câz-nümâ bir memleketinde bulunduğuna ihtimâl vererek vakfe-gîr-i istiğrâk olmaktan men'î-i nefse kâdir olamıyor. Teessüf olunur ki tâm o sırada berk-ı hâtf sür'atiyle seyr ü güzâr eden bir otomobil arabanın sâmi'ahirâş tarrâkası o istiğrâkın devâmına imkân bırakmıyor. Günden güne

sür'atlerinin tezyîdine çalışılan bu otomobillerin (19) hîn-i seyirindeki velvele-i dehşet-engîzi ve ana inzimâm eden râyiha-i kerâhet-rîzi duyulmadıkça hayvanla cerr olunur. Arabaların kıymet ve zarâfeti hakkıyla takdir olunmaz. Bükreş'teki arabalar ise umûmiyetle güzel ve mükemmel. Arabalarının zarâfetiyle meşhûr olan Viyana şehrinde bile bu mertebe güzel faytonlar olmadığı söyleniyor. Bükreş arabacıları içinde takımlarının ve hayvanlarının mükemmeliyeti i'tibâriyle en ziyâde nazar-ı dikkati celb edenler Rusya'dan hicret etmiş olan (20) hristiyan Tatarlardır ¹. Rivâyete göre bu âdemler sâlik oldukları mezheb-i garîbe îcâbınca düşmen-i insâniyet olduklarından ilk çocuklarının tevellüdünden sonra kendilerini idâre-i zürriyet kâbiliyetinden bi'l-ameliye mahrûm ederler. Ve nefislerini mâdâme'l-hayât Hazret-i İsa'ya vakf ederlermiş. Bu fedâkârlıklarına mukabil de o mezhebin erkân-ı mensûbîninden mürekkep cem'iyet tarafından kendilerine bir araba ile bir çift hayvan verilirmiş (21). Tekessür-i nüfûsa mâni' oldukları cihetle Rusya'da taht-ı tazyîkde bulunan bu âdemler Romanya'ya hicret ederek orada arabacılıkla te'mîn-i ma'îşet ederler imiş. Libasları koyu lâceverdî katîfeden ma'mûl cübbemsi bir setrîden ve serpûşları da sâde bir kasketten ibâret...

Bükreş'e muvâsalatımızın üçüncü gününe müsâdif olan salı günü haşmetlü kral hazretleri tarafından "Sinaya"da kabûl olunmaktığımızı mukarrer idi. O gün sabahleyin hey'et-i çâkerânemiz mihmândârânı refâkatimizde buldukları halde Bükreş (22) istasyonundan saat sekizi on geçe "Sinaya"ya müteveccihen hareket eden trene merbût husûsî bir vagona râkip ve saat ikiye çeyrek kala "Sinaya" istasyonuna vâsıl oldu. Şimendüferin güzergâhı gâyetle münbit arâzîden müteşekkil ve bâ-husûs pek zengin petrol ma'denini hâvî olduğu mevrû'âtın feyz ü bereketi ile petrol kuyularının kesretinden anlaşılıyordu. Mihmândârânımızın ifâdâtına nazaran on sene evvel küçük bir köy hâlinde bile olmıyan (23) mahaller petrol ma'denlerinin işletilmesi yüzünden el-yevm büyük kasaba hâlini iktisâp etmişler. Romanya petrolleri nevi' ve terkibce Rusya petrollerine fâik olduğu için piyasada daha ziyâde revâc bularak ma'denlerin ashâbına milyonlar kazandırdığı gibi bunları işletilmek üzere teşekkül eden şirketlerin hisse senedâtının kıymeti de el-hâletü hâzihi kıymet-i asliyelerinin dört beş misli derecesine terakkî etmiş. Bir taraftan toprağın fevkalâde kuvve-i inbâtiyesi

¹ Rusya'dan Romanya'ya Kırım Tatarları'nın hicreti bilinmektedir. Hristiyan Tatarları'nın Romanya'ya göç ettiği hakkında ise, herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yazarın bahsettiği Tatarların bir Türk boyu olan hristiyan Gagvuzlar'ın olması kuvvetle muhtemeldir. Bu bilgileri veren Doç. Dr. Nadir Devlet'e teşekkür ederim.

bile zirâ^catin vüs^cati,diğer cihetten petrol (24) menbâ^clarının serveti Romanya'nın son on beş yirmi sene zarfında iktisâp eylediği ma'mûriyetin bilâ-mübâlağa sebeb-i yegânesi add olunabilir.

Üç buçuk saattenberi zarîf ve sebzîn tarlalar arasında seyrân ve cevelân eden ve yolun dikliğine rağmen sür^catine hâlel getirmiyen trenimizin "Sinaya" istasyonuna vusûlünde hey^cet-i kemterânemiz haşmetlü kral hazretlerinin yâverânından Binbaşı Maker^(***) ve Binbaşı Sanatku^(***) ile me'mûrîn-i mahalliye tarafından sûret-i mutantanada (25) istikbâl olunduktan sonra dört atlı arabalarla "Sinaya" kasrı kurbında kâin ve ikâmetimize mahsûs dâireye îsâl edilmiştir. Râkip olduğumuz arabalar bi'n-nisbe sâde ve her türlü tecemmülden âzâde olduğu halde koşulan hayvanlar begâyet tûvânâ ve mutarrâ idi. Bu sırada nazar-ı dikkat-i çâkerânemi en ziyâde isticlâp eden şey arabanın mahall-i mahsûsunda arabacı bulunmaması oldu. Fi'l-hakîka arabayı idâre eden şahıs arabacı mahalline (26) oturacak yerde sol cihetteki hayvanların birincisine râkip olmuş idi². Bu âdemî müdevverü's-şekl ve rengârenk işlemelerle tezyîn edilmiş çepgeni ve serpûşunu ihâta eden bir nevi^c sayvanlı mendili ne kadar nazar-rübâ ise esnâ-yı râhda ara sıra hayvanları teşcî^c maksadıyla i'lâ eylediği medîd âvâzeler de o mertebe sâmi'a-nevâz idi. Maamâfih insan arabacının kıyâfeti hoş-manzarıyla çok zemân (27) meşgûl olamıyor. Çünkü yolun tarafeyninde bulunan sebz-âlûd çam ormanları ve her biri bir tarz-ı diğerde binâ edilmiş dil-nişîn agniyâ ikâmetgâhları nazar-ı temâşâyı daha ziyâde tatyîp ediyordu. Ehl-i vukûf ve mâ'lûmâtın kavline göre sath-ı bahrden i'tibâren 850 metre irtifâında ve Karpat silsile-i cibâlinin dâmen-i hadrâsında kâin olan "Sinaya" kasabası letâfetce Avrupa'nın pek çok mahlline hattâ İsviçre'ye reşk-âver imiş. Ta'kîp (28) eylediğimiz caddenin iki cânibine câ-be-câ ikâme edilmiş olan avcı askerî bölükleri tarafından hey^cet-i kemterânemiz hakkında îfâ-yı râsime-i selâm bulunduğu ve yolun vasatında bir muzika bandosu bizi terennüm-sâz olarak istikbâl eylediği gibi ikâmetimize mahsûs bulunan "Kavalye" (***) köşküne saat on ikide muvâsalatımızda kezâlik bir bölük avcı askeri ile haşmetlü kral hazretlerinin ser-yâveri General Mavrokordato (***) tarafından resm-i istikbâl icrâ edilmiştir (29). Proğramda muayyen olduğu vechile yarım saat sonra yine dört atlı arabalarla haşmetlü kral hazretlerinin kasırları pîşgâhına muvâsalatımızda dahi medhalin cihetinde îstâde olan muzika takımı marş-ı hümâyûnlarını te-

² Bu geleneğin, Altın-Ordu Devleti (XIII. yy-1502) devrinde de mevcut olduğu bilinmektedir. Bunun için bk. Bertold Spuler, *Geschichte der Mongolen*, Stuttgart 1968, s. 226.

rennüm-sâz olmağa başlamış ve nâme-i hazret-i pâdişâhîleri Abdullah Paşa kullarının yed-i ihtirâmında ve nişân-ı zî-şân ile berât-ı âlî dahi dest-i ta'zîm-i kemterânemde bulunduğu halde Mösyö Üstürça'nın delâletiyle huzûr-ı kraliye girilerek ol bâbdaki irâde-i seniyyeyi hazret-i şehriyârîlerine imtisâlen evvelâ Abdullah Paşa kulları (30) nutk-ı ma'lûmı bi'l-kirâe nâme-i humâyûn-ı şâhânelerini kral hazretlerine tevdi' eylemiş ve ba'dehû taraf-ı abîdânemden nişân ve berât-ı âlînin emr-i tevdi'î ifâ olunmuştur. Haşmetlü kral hazretleri Abdullah Paşa kullarının nutkuna cevâben (...) meâlinde bir nutuk îrâd eyledikten ve nişân-ı zî-şân ile kordonunun sûret-i ta'likini isti'lâm ve hakk-ı çâkerenâmizde pek ziyâde bezli iltifât ve ikrâm ettikten ve bir müddet de yâver beğlerle görüşdüktan (31) sonra dâire-i haşmethânelerine çekildiklerinden hey'et-i kemterânemiz yine Mösyö Üstürça'nın delâletiyle haşmetlü kraliçe hazretlerinin buldukları salona îsâl olunarak gerek müşârün-ileyh hazretlerine gerek prenses hazretlerine ale'l-usûl prezante edilmiş ve müşârün-ileyhimânın dahi iltifâtlarına nâiliyetle mübâhî olunmuştur. Ba'dehû diğere bir salona geçilerek orada Mösyö Üstürça taraf-ı kralîden Abdullah Paşa kullarına birinci rütbeden "étoile de Roumanie" nişânı ve çâker-i kemînelerine rütbe-i mezkûreden "Koron de Roumanie" nişânı ve Binbaşı Necîb ve Sedad (32) beğlere dahi üçüncü rütbeden "étoile de Roumanie" nişânı i'tâ olunduğu tebliğ ve nişânları tevdi' eylemesiyle saat birde verilmesi mukarrer olan ziyâfet-i resmîyeden evvel mezkûr nişânlar tarafımızdan usûlü vechile ta'lik edilmiş ve ta'âm salonuna muttasıl olup arabesk tarzında mebnî ve mefrûş bulunan bir salonda haşmetlü kral hazretleri ve âile-i kralî erkânı ile bir müddet musâhabetten sonra ziyâfet salonuna geçilmiştir. Sofrada kral hazretlerinin sağ (33) tarafında prenses hazretleri ve sol cihetinde Kâzım Beğ kulları ve kraliçe hazretinin sağında prens hazretleri ve sol tarafında Abdullah Paşa kulları ahz-ı mevki' etmiş ve prens hazretlerinin sağ tarafındaki mevki' de kemterlerine tahsîs olunmuş idi. Ta'âmın hitâmında haşmetlü kral hazretleri kıyâm ile (...) meâlini mutazammın ve usûl-i mer'iyye hâricinde olmak üzere siyâsî bir nutuk îrâd ederek sıhhat ü âfiyet-i şâhânelerine bâdenûş oldukları gibi hükümdârân-ı hazerâtin ahvâl-i mümâsilede îrâd ettikleri (34) bu misillü nutuklara - her hangi bir hânedân-ı hükümdârîye mensûp olmıyan zevât tarafından - cevap verilmek muvâfık-ı usûl değil iken mahzâ kral hazretlerinin zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhîlerine olan ta'zîmât ve ihtirâmât-ı hâliselerinin bir nişâne-i âlîsi olmak üzere bu kere müstesnâ bir muâmele ifâsı tecvîz olunduğunu ve Abdullah Paşa kullarının nutk-ı mezkûre cevap vermesi münâsîp görüldüğünü kable't-ta'âm Mösyö Üstürça'nın beyân ve ihtâr etmiş) (35) olmasına mebnî paşa-yı

müşârün-ileyh kulları tarafından dahi (...) meâlinde muhtasar bir nutuk îrâdiyle mukâbele olunmuş ve gerek o esnâda muzika bandosunun terennüm-sâz olduğu marş-ı hümâyûnları ile Romanya marşı huzzâr tarafından kâimen istimâc edilmiştir. Hitâm-ı ziyâfette yine arabesk salonuna geçilerek orada kahve ve sigaralar içilmiş ve on beş yirmi dakika imtidâd eden musâhabetten sonra haşmetlü kral hazretleri ile âile-i kralî dâirelerine (36) çekilmiştir. Esnâ-yi musâhabette Mösyö Üstürça nezd-i kemterâne-me gelerek sefâret-i seniyyedeki ziyâfette vukû' bulan ifâdâtını bi't-tekrâr "Avrupa'da mukaddeme-i âsârı görölmeğe başlayan teşevvüşâta karşı Devlet-i Aliyyeleri ile Romanya devletinin hem-dest-i vifâk olduğu enzâr-ı âlemde tebyîn ve isbâtedilmek ve bâ-husûs Lahey konferansında ittihâz edilecek olan ve menâfi-i müştereke-i (37) devleteyne mugâyir olacağında şübhe bulunmayan mukarreâta tarafeynce ihâle-i sem'î-i i'tibâr olunmacağı Avrupa'ya ifhâm olunmak lâzım geleceğini velhâsıl bizimle ya'nî Devlet-i Aliyye ve Romanya ile artık istihzâ edilemeyeceğinin bâ'zılarına anlatılması zemânı geldiğini "söylemiş ve ne yolda ittihâz-ı tedâbir olunmak iktizâ edeceği taraf-ı çâkerânemden sual olunması üzerine" bunun için evvel-be-evvel yapılacak şey beyne'd-(38) devleteyn henüz tesviye edilememiş olan bâ'zı husûsâtı bir sûret-i tesviyeye rabt etmekten ve bunda mehmâ-emken iltizâm-ı sür'at eyleyerek on beş yirmi gün içinde bu işleri yoluna koymaktan ibâret ise de bâ'zı esbâb-ı mâni'â haylûletiyle bunların tesviyesi bir müddet tehhür edecek olur ise te'mîn-i maksad için şimdiden tarafeynin konferansta bulunan murahasalarına ta'limât verilerek bunların elbirliğiyle (39) hareketleri esbâbının istihsâl olunması iktizâ edeceğini" beyân etmiştir.

Haşmetlü kral hazretleri dâire-i haşmetânelerine çekildikleri sırada hey'et-i kemterânemizin şerefine saat beşte bir çay eğlencesi tertîbini ve akşama dahi diğer bir ziyâfet verilmesini emr buyurdıklarından hulûl-i mi'âdında tertîp olunan arabalarla "Sinaya" civârında kâin olup bizzât kral hazretleri tarafından (40) inşâ ettirilmiş olan "Puşteni" (***) manastırının bahçesine gidilmiş ve bir müddet sonra kral ve kraliçe ve prens ve prenses hazerâtu teşrîf etmeleriyle ziyâfete ibtidâr olunmuştur. Gerek kral ve kraliçe hazerâtu gerek prens ve prenses hazretleri oraya otomobil arabalarla geldikleri ve bunlardan birinin bahçe kapusundan mürûrunde tekerleği takılıp bu sebeble cüz'î bir tehhür vâki' olduğu cihetle esnâ-yi ziyâfette bahis otomobil (41) kazâlarına intikâl ederek bu sırada prens hazretleri otomobil arabaların sür'at-i seyirlerinden dolayı köylü ehâliye bir hiss-i dehşet ilkâ etmekte olunduğu ve bu da ara sıra kazâren vukû'a ge-

len vefeyâttan ileri geldiğini ve ma'amâfih köylüler tab'an pek sabûr olduklarından otomobillerin kendilerinde tevîd eylediği hissiyâttan hazer edilmemek lâzım geleceğini söylemeleri üzerine prenses hazretleri "evet ama her şey gibi sabır ve tahammülün de haddi vardır" cevâbını vermişler ve kraliçe hazretleri de "sabır ve tahammüle (42) mecâl kalmayınca ne gibi ahvâl vukû'a gelebileceğini de yakında gördük" diyerek geçende köylüler tarafından sevk-ı zarûretle îkâ olunan ahvâli telmîh ve îmâ etmişlerdir. Fi'l-hakîka Romanya'da emlâk ve arâzînin hemân münhasıran denilebilecek mertebede agniyâ elinde bulunmasından ve mültezimlerin kendilerine ezâ ve cefâ etmelerinden dolayı köylü ehâlinin son derecede zarûret ve sefâlet içinde buldukları (43) beyân olunuyor. Şimendüfer güzergâhında bulunan arâzi-i vasî'a dâhilinde köylülerin pek nâdir olması da zarûret-i mevcûdeye delâlet eden ahvâlden imiş.

Haşmetlü kral hazretleri çay ziyâfetinin hitâmında hey'et-i çâkerâne-miz hakkında yine ibzâl-i kemâl-i iltifât eyledikten sonra teşrîflerinde olduğu gibi kraliçe hazretleriyle ve prens hazretleri de prenses hazretleriyle birlikte otomobillere râkiben "Puşteni" den müfârekat ve bir müddet o civârda (44) geşt ü güzâr ile şatolarına mu'âvedet etmişlerdir. Akşam üstü saat yedi buçukta kral hazretleri tarafından Abdullah Paşa kulları sûret-i husûsiyede kabûl olunmuş ve ba'dehû saat sekizde hey'et-i abîdânemizin şerefine prens hazretlerine bir ziyâfet-i mükellefe verilmiştir. Bu def'a sofrada kraliçe hazretlerinin sağında prens hazretleri ve solunda Abdullah Paşa kulları ve kral hazretlerinin sağ tarafında prenses hazretleri ve müşârün-ileyhânın sağında da (45) sefir beğ kulları ahz-ı mevki' etmiş ve abd-i kemterlerine de kral hazretlerinin sol tarafında tahsîs-i mevki' olunmuş idi. Reîs-i vükelâ Mösyö Üstürça öğle ziyâfetinde hazır bulunduğu halde akşam ta'âmında mevcûd değil idi. Hitâm-ı ziyâfette öğleyin bulunduğu-muz arabesk salonda kahve içildikten ve bir müddet musâhabet edildikten sonra haşmetlü kral hazretleri bizzât delâlet ederek hey'et-i kemterânemimize "Pelen" (***) (46) kasrını gezdirdiler. "Pelen" suyunun kenâr-ı abdârında ve çam ormanları içinde şato tarzında inşâ edilmiş ve her ciheti kral hazretleri tarafından bir i'tinâ-yı mahsûs zarâfet-perverâne ile tefrîş ve tanzîm ve tezyîn ettirilmiş olan bu binâ-yı mükellefi gezip dolaştığımız sırada müşârün-ileyh hazretleri bi'l-cümle aksâmı hakkında yegân yegân ma'lûmât veriyorlar. Ve salonlarda mevcûd eşyâ-yı zî-kıyemin (47) zi-sûretle nelerden alındığını beyân ediyorlardı. Pelen kasrının en zarîf ve en muhteşem aksânı kral hazretlerinin 1868 senesinde Paris'te açılan umûmî sergide iştirâ ettikleri akmişe ve eşyâ ile tefrîş ve tezyîn ve "salon-ı Türk"

nâmiyle tevsîm eyledikleri oda ile zât-ı haşmetânelerine mahsûs olan yazı odası ve ba'de't-ta'âm oturulan arabesk salon ile silâh müzesi ve bir de kraliçe hazretlerine mahsûs (48) olan küçük salon teşkil ediyor. Şatonun dâhilen gezilmesi hitâm bulduktan sonra haşmetlü kral hazretleri zât-ı haşmet-penâhları hakkında taraf-ı zî-şeref hazret-i pâdişâhîlerinden bu ke-re dahi izhâr buyrulan meâsir-i cemîle-i meveddetkârîden dolayı pek memnûn olduğunu beyân ve teşekkürât-ı mahsûsasının atebe-i şâhânelerine arzını (49) edâ ederek ve hey'et-i çâkerânemize ayrı ayrı ve bi'd-def'ât iltifât eyleyerek vedâ' a hazırlandıkları sırada haşmetlü kraliçe hazretleri dahi kendisine taraf-ı hazret-i şehriyârîlerinden ihdâ buyrulmuş olan sîne-i ihtirâmında muallak olunan sanâyi-i nefise madalyasını irâe ile nâil olduğu işbu nişâne-i takdîr-i şâhânelerinden pek memnûn ve bahtiyâr olduğunu zât-ı haşmetânelerine hâs ve her hâl ve kâllerinde (50) meşhûd olan tavr-ı nâzikâne ile beyân etmişler ve ba'dehû bil-cümle âile-i kralî erkân-ı hey'etimize vedâ' ederek dâirelerine çekilmişlerdir. O gece Kavalye köşkünde imrâr olunarak ferdâsi çarşamba günü ale's-sabah hareket ve bir gün evvelki merâsim hakk-ı kemterânemizde yine aynıyle icrâ olunduğu halde "Sinaya" istasyonuna azîmet olunmuş ve oradan saat sekizi kırk beş geçe hareket eden katarla tekrâr gelinerek öğle ta'âmı otelde tenâvül edildikten ve ba'de'z-zuhr (51) şehrin ba'zı cihâtı gezilip görüldükten sonra yevm-i mezkûr akşamı reis-i vükelâ Mösyö Üstürça'nın hânesinde verilen ziyâfet-i resmîyede hâzır bulunulmuştur. Med'uvvîn ziyâfette bil-cümle nazar ile hâriciye nezâreti me'mûrîninden ba'zıları ve emlâk-i kralî nâzırı Mösyö Kalendero (***) ve kraliçe hazretlerinin teşrifât nâzırası Madam Mavrobeni (***) ile nüzzârdan ba'zılarının zevceleri mevcûd idi. Ta'âmı müteâkip bir saat kadar devâm eden musâhabet esnâsında Mösyö Üstürça ile bi-tekrâr mülâkat (52) edilmiş ve müşârün-ileyh bu sırada ifâ-dât-ı sâbıkasını te'kîd etmekle berâber Lahey konferansına ³ ircâ'-ı kelâm eyleyerek "konferansta hakem mes'alesi ve tahkîkât-ı mecbûriye maddesi ittihâzı mutasavver olan mukarrerât gerek Devlet-i Aliyyeleri'nin gerek Romanya'nın menâfi'ine mugâyir olacağı ve Romanya evvelki konferansta nasıl bir meslek-i muhâlif ittihâz etmiş ise bu def'a dahi mukarrerât-ı vâki'aya iştirâk etmiyerek i'tirâz eyleyeceğini Devlet-i (53) Aliyyeleri'nin de menâfi'i derpiş-i nazar-ı im'ân idüp bu vechile hareket etmesi lâzım geleceğini ve birinci konferansta meslek-i bî-tarafîyi iltizâm etmiş olan Alman-

³ Lahey konferansının ilki 18 Mayıs - 29 Temmuz 1899; ikincisi ise 15 Haziran - 18 Ekim 1907'de toplandı. Ayrıntılı bilgi için bk. *Türk Ansiklopedisi* (Ankara 1975), XXII, 444; C. Üçok, *Siyasal Tarih* (1789-1960), ankara 1975, s. 241.

ya'nın bu def'a da aynı mesleği ta'kîp etmesi muhtemel bulunduğunu ve tarafeynce bundan istifâde edilmek iktizâ edeceğini ve bu işe âid olup nezdinde bulunan evrâkı li-ecli'l-mutâla'a bir iki güne kadar sefir beğ kullarına tevdi' eyleyeceğini" beyân etmiştir. Müşârün-ileyh ertesi perşenbe günü berây-i vedâ' otele geldiği sırada dahi (54) aynı sûrette idâre-i lisân etmekle berâber "Devlet-i Aliyyeleri'nce Bulgaristan'ın taarruzundan tehâşi edilmemek lâzım geleceğine ve çünkü Bulgarların tecâvüze cesâret eder etmez iki âteş arasında kalacaklarını hesâp ederek kuvve-i askeriyelerinin büyük bir kısmını Romanya hudûdunda bırakmağa mecbûr olacaklarına ve zâten Balkan şibh-i cezîresinde statükonun Bulgaristan tarafından ihlâli Romanyaca hiç bir sûretle tecvîz olunamayacağını Bulgaristan prensine Bükreş'den mürûru hîninde (55) sarâhaten ve kat'îen anlatılmış olduğu ve her halde Romanya'nın iştirâk-i menâfi'den mütevellid olan samîmî dostluğu Devlet-i Aliyyeleri'nce sezâ-yi i'timâd olabileceğine ve ma'a-hâzâ beyne'd-devleteyn mevcûd olan ilişkili işler oratadan kaldırılarak esbâb-ı i'tilâfin ihzâr ve te'mîni ve gerek taraf-ı hazret-i pâdişâhîlerinden Bükreş'e i'zâm buyrulan hey'et-i mahsûsanın gerek karîben Romanya tarafından Dersaâdet'e gönderilecek olan hey'etin gelip gitmesinden maksad nişân teâtîsinden ibâret (56) olmadığına enzâr-ı âlemde tebyîni ile menâfi'-i tarafeyne muvâfik netâyic-i müfide istihsâl iktizâ edeceğine" dâir ba'zı ifâdâtda dahi bulunmuştur. Mösyö Üstürça'nın kirâren yukû' bulan beyânâtına nazaran Romanya hükûmetinin lede'l-hâce Devlet-i Aliyyeleri'ne bi'l-fiil muâvenete şitâbân olacağı ve o cihetle tarafeyn arasında bâdî-i münâkaşa olabilecek ahvâli bir an evvel tesviye ve izâle ve bu sûretle eskâr-ı milliyeyi şimdiden (57) Devlet-i Osmaniye lehine sevk ve imâle etmek arzûsunda bulunduğu ve vâ'ad-i muâveneti mutazammın ve müfâdî-yi kat'î bir mukâvelenin imzasına yanaşmamakla berâber bu husûsta söz verecek olur ise inde'l-iktizâ ahdini yerine getirmekte tereddüd etmeyeceği ve ittîfâk-ı müsellesi teşkil eden devletlerle dahi bir muâhede-i husûsiyesi mevcûd değil iken mahzâ verdiği söze ittîbâen düvel-i müşârün-ileyhin mesleğini ta'kîp etmekte olduğu ve sinîn-i medîdeden beri tesviye-pezîr olamıyarak sürüncemede kalmış olan (58) husûsâtın bir sûret-i tesviyeye rabtı zımnında hükûmet-i mezkûrenin bu def'a delegeler ta'yîn ve i'zâm etmesi mücerred kral hazretlerinin hakk-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhîlerindeki hissiyât-ı meveddet-şî'ârîsinden ve isticlâb-ı hoşnûdî-i şâhâneleri emrindeki arzû-yı samîmîsinden münba'is idüğü anlaşılmaktadır. Tesviyesi arzû olunan husûsâta gelince bu bâbdaki ifâdât ve netâyic-i tahkîkât irâde buyrulduğu takdîrde ayrıca arz olunacaktır.

(59) Perşembe günü Mösyö Üstürça ile ber-vech-i bâlâ mülâkât ve vedâ' edildikten sonra vazîfe-i çâkerânemiz hitâm bulmasıyle yevm-i mezkûrda saat dört buçukta Köstence'ye müteveccihen hareket eden katarâ râkip olmak üzere hey³ etce istasyona gidilmiş ve oradan sefâret-i seniyyeleri hey³ eti ile polis nâzırı ve Mösyö Filodor taraflarından resm-i teşyî^c ifâ olunmuştur.

Bükreş ile Köstence arasındaki mesâfeyi bu def'a gündüz (60) geçtiğimiz cihetle Bükreş'e hîn-i azîmetimizde göremediğimiz yerlerin ve ezcümle Tuna köprüsünün müşâhedeşi mümkün olmuştur.

Trenin akşam üstü saat on iki ile saat bir arasında mürûr ettiği Tuna köprüsü ikisi küçük ve biri büyük olmak üzere üç kısımdan mürekkep ve tamâmiyle demirden ma^cmüldür. Büyük kısmın tûlü sekiz yüz metre olup bununla diğerleri arasında feyezân zemânlerinde suların teshîl-i cereyânı için yapılmış kemerler mevcûddur.

(61) Köstence'ye vusûlümüzde hayırhâhân-ı Devlet-i Osmaniye'den mahallî mutasarrıfı Mösyö Varnaf ile kudemâ-yi me²mûrîn-i hâriciyeden şebender İhsan Beğ kulları ve Dobruca fırkası kumandanı General Kulçer taraflarından hey³ et-i çâkerânemiz hakkında ibrâz-ı âsâr-ı ihtirâm olunmuş ve hem mûmâ-ileyhim ile hem de Köstence'ye kadar hey³ etimizi teşyî^c eden mihmândârânımızla vedâ^c eyledikten sonra gece saat dörtte oradan hareket ve ferdâsi cum^c a günü saat beşte muvâsalat (62) olunmuştur.

Hey³ et-i abîdânemiz Romanya'da bulunduğu müddetce pek büyük bir hüsn-i kabûle mazhar olarak gerek haşmetlü kral hazretleri tarafından gerek bi'l-umûm me²mûrîn-i hükûmet cânibinden hakk-ı çâkerânemizde ibrâz olunan meâsir-i mihmân-nevâzînin cümlemizi dil-şâd eylediği ve taraf-ı zî-şeref-i hazret-i pâdişâhîlerinden hey³ et-i mezkûreye abd-i kemterlerinin dahi icrâ-yi me²mûriyetim sûretiyle hakk-ı abîdânemde lûtfen bî-dîrîg ve izhâr buyrulan eser-i i^ctimâd ve emniyet-i şâhânelerinden dolayı füzûnî-i eyyâm-ı ömr ve âfiyet-i humâyûn-ı cenâb-ı şehriyârîleri da^cvâtının ma^craz-ı şükrânda tekrâr edildiği muhât-ı ilm-i âlî buyruldukta ve kâtube-i ahvâlde...